

Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут
Кафедра економіки та міжнародних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в Україні
(за матеріалами Департаменту соціальної політики Вінницької міської ради,
м. Вінниця)

Здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»
4 курсу, групи СЗ-41д,
спеціальності 232 «Соціальне
забезпечення»
ОП «Соціальне забезпечення»
денної форми навчання

Дар'я ПОЛЩУК

Науковий керівник
кандидат економічних наук,
доцент

Тетяна ПАВЛЮК

Гарант освітньої програми
доктор економічних наук,
доцент

Лілія МАРТИНОВА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....	5
1.1 Сутність соціального захисту населення.....	5
1.2 Внутрішньо переміщені особи: концептуалізація поняття та статистичний зріз.....	10
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ З СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ДЕПАРТАМЕНТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	18
2.1 Організаційно – економічна характеристика Департаменту соціальної політики Вінницької міської ради	18
2.2 Оцінка організації послуг з соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Департаменті соціальної політики Вінницької міської ради	23
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	30
3.1 Проблемні аспекти соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.....	30
3.2 Основні аспекти оптимізації соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні	35
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44
ДОДАТКИ.....	48

ВСТУП

Виникнення відносно нового явища в Україні, внутрішньої вимушеної міграції й нової категорії населення – внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), актуалізувало необхідність дослідження питання соціального захисту щодо останніх. Складність та неоднозначність цього явища зумовлюється необхідністю переосмислення сучасних уявлень про статус ВПО, а також виокремлення потреб, визначення пріоритетних завдань щодо вдосконалення існуючого регулювання, спрямованого на покращення становища внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Окремим аспектам соціального захисту внутрішньо переміщених осіб присвятили свої праці багато вчених та фахівців, серед яких: М. Бондар[8], В. Брич[9], Н. Ісаєва [22], М. Кобець [25], Л. Наливайко[30], О. Насібова [31], К. Крахмальова [27], І. Смирнова [44], Р. Підлипна [39], Т. Цимбалістий [47] та інші.

Метою дослідження є соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в Україні. Відповідно до обраної мети необхідно реалізувати наступні завдання:

- розкрити сутність соціального захисту населення;
- розглянути теоретичні основи до поняття внутрішньо переміщені особи, охарактеризувати статус ВПО як суб'єкта соціального забезпечення;
- вивчити організаційно-економічну характеристику Департаменту соціальної політики Вінницької міської ради;
- провести оцінку організації надання послуг з соціального захисту внутрішньо переміщеним особам в Департаменті соціальної політики Вінницької міської ради;
- розкрити проблемні аспекти соціального захисту ВПО в Україні;
- запропонувати аспекти оптимізації соціального захисту ВПО в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси щодо надання послуг внутрішньо переміщеним особам як феномену сучасного українського суспільства. Предметом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі

забезпечення гарантій внутрішньо переміщених осіб як суб'єктів соціального забезпечення.

У кваліфікаційній роботі застосовувалися сукупність філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Так, діалектичний метод дав змогу визначити сутність соціального захисту населення, поняття внутрішньо переміщені особи, теоретичні основи забезпечення статусу ВПО в Україні; історико-логічний метод – проаналізувати історичні передумови та сучасний стан явища ВПО. Метод формально-логічний та системного порядку дозволили комплексно дослідити зміст поняття ВПО та співвіднести його із суміжними категоріями, виявити проблемні питання і запропонувати шляхи їх вирішення. За допомогою соціологічного, статистичного методів – визначено недоліки регулювання ВПО, чисельність і склад ВПО в Україні. Функціональний метод дав змогу дослідити рівень організації послуг з соціального захисту ВПО в Департаменті соціалістики Вінницької міської ради. Структурний метод використовувався для визначення впливу державних органів, органів місцевого самоврядування на ефективність забезпечення та соціального захисту ВПО. Метод узагальнення – для формування підсумків та рекомендацій проведеного дослідження.

Основні наукові результати кваліфікаційної роботи опубліковані в Збірнику студентського наукового товариства «ВАТРА»: XII Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих», «Внутрішньо переміщені особи: виникнення поняття; проблеми та рівні їх вирішення», Студентське наукове товариство «ВАТРА» ВТЕІ ДТЕУ, 20 квітня 2023 року, м. Вінниця.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять шість підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел (47 найменувань), 6 таблиць, 10 рисунків та додатку. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 50 с., з яких основний текст – 42 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВПО В УКРАЇНІ

1.1. Сутність соціального захисту населення

Соціальний захист є складовою політики держави, спрямованої на забезпечення добробуту, розвитку та безпеки її громадян. Соціальний захист відіграє значну роль у цивілізаційному прогресі суспільства. Враховуючи складні умови сьогодення, розуміння сутності соціального захисту та його місця в політиці соціальної держави є вкрай важливим, оскільки цей засіб є інструментом для збереження стабільності та злагоди, і допомагає державі позитивно впливати на життя людей. Поняття соціального захисту населення є досить широким, охоплюючи в тій чи іншій мірі всі верстви населення, що одночасно надає великий обсяг емпіричного матеріалу, при цьому ускладнюючи аналіз цієї сфери.

Сам термін «соціальний захист» почав активно вживатися в XIX столітті, коли наростаюча індустріалізація та урбанізація в Європі призвели до значного зростання бідності та соціальної напруженості. Соціальний захист був запропонований як рішення для поліпшення умов життя робітничого класу та інших соціально вразливих груп населення. Перші форми соціального захисту, які з'явилися в Європі, включали в себе соціальне страхування, медичний захист та пенсійні системи. У XX столітті під час Великої депресії та Другої світової війни держави стали активніше здійснювати соціальний захист, враховуючи зростаючу потребу у ньому серед населення. Після Другої світової війни було створено широкий спектр соціальних програм, які мали на меті забезпечити мінімальний рівень життя та здоров'я для всіх громадян.

Починаючи з 1930-х років XX століття, термін «social security» поширився і став загальноприйнятним. У цьому випадку "security" використовується зі значенням «безпека», «охорона», «захист», «забезпечення» і «гарантування», а «social» у перекладі з англійської мови – «суспільний» або «соціальний».

Соціальний захист є ширшим поняттям порівняно з соціальним забезпеченням, що асоціюється зі стратегією держави загального добробуту. В

Україні термін "соціальний захист" набув популярності за часів незалежності України і закріплений у Конституції країни (ст.46) [1]. На відміну від нього, термін "соціальне забезпечення" широко використовувався до 1991 року і ніс специфічне навантаження захисту людей під час переходу від соціалістичної економіки до ринкової.

У вітчизняній економічній науці широко досліджується сутність соціального захисту населення, що, справляючи значний прямиий вплив на економіку держави, залишається не дослідженою належним чином, і потребує глибокого теоретичного осмислення.

Необхідно зазначити, що в поняття соціального захисту різні автори вкладають неоднаковий зміст (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Тракткування поняття «соціальний захист»

Автор, джерело	Визначення
М. Бондар [8, с. 4]	Соціальний захист включає певні послуги щодо спеціального та додаткового соціального захисту, які передбачають різні види допомоги у стаціонарних установах, грошову допомогу, соціальні пільги і інші послуги, що надаються місцевим самоврядуванням.
В. Брич С. Миколук [9, с. 8]	Сукупність установ і заходів соціального страхування і соціальної допомоги, спрямованих на забезпечення безпеки повсякденного життя населення, що включає п'ять основних елементів: пенсії і допомога внаслідок втрати годувальника; лікувальна допомога, виплати внаслідок хвороби та тимчасової втрати працездатності; допомога на утриманців і допомога внаслідок вагітності; соціальна допомога; допомога за безробіттям.
М. Даніліна [11, с. 26]	Система заходів правового, соціально-економічного та організаційного характеру, що гарантується і реалізовується державою для забезпечення гідного життя, тобто матеріальної забезпеченості на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства і вільного розвитку людини.
О. Насібова [31, с. 39]	Сукупність грошових відносин розподільчого характеру, в процесі яких формуються фонди фінансових ресурсів для компенсації наслідків соціальних ризиків, які призводять до повної або часткової втрати заробітку та спричиняють зміни матеріального становища.
Т. Павлюк, І. Юрчик [37, с. 2]	Діяльність держави, яка покликана для повноцінного формування та розвитку особистостей, а також надання усіх необхідних гарантій, які є необхідними для досягнення соціально-прийнятого рівня життя та свобод громадян нашої держави.

І. Смирнова, О. Лихошва, Н. Рак, Л. Горієва [44, с. 207].	Визначають на основі таких складових: соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога.
---	--

Джерело: розроблено автором

Міжнародна організація праці (МОП) визначає поняття соціального захисту як загальну базову соціальну підтримку всім громадянам незалежно від внесків або тривалості їх трудового стажу. Конвенція МОП 1952 року і наступні міжнародні трудові норми містять дев'ять основних складових соціального захисту: медична допомога, допомога внаслідок хвороби, допомога по безробіттю, у зв'язку з народженням дитини, допомога сім'ям із дітьми, внаслідок виробничого травматизму і професійного захворювання, за інвалідністю, за віком, у разі втрати годувальника[39, с. 17].

В цілому, аналіз наведених визначень поняття соціального захисту дає можливість виокремити кілька підходів до його розуміння (рисунок 1.1).

Рисунок 1.1 – Підходи до поняття «соціальний захист»

Джерело: розроблено автором

Система соціального захисту передбачає наявність взаємодіючих компонентів, що утворюють цілісне утворення (складається з комплексу структурних елементів, які під час інтеграції взаємодіють між собою та

утворюють цілісну, єдину систему; така система має організований та цілісний характер, що дозволяє їй ефективно функціонувати та забезпечувати соціальний захист).

У зв'язку з багатоаспектністю процесів трансформації в економічній сфері, дуже важливо створювати належні умови для соціального захисту населення, що вимагає постійного моніторингу оцінки підходів до механізмів державного управління соціальним захистом і передбачає необхідність систематичного внесення функціональних змін у організацію відносин суб'єктів системи соціального захисту населення. З метою розв'язання неузгодженості і усунення невідповідності між реальними потребами населення у соціальному захисті та соціальних послугах і реальними можливостями держави у задоволенні таких потреб, державна політика повинна бути налаштована на концентрацію зусиль органів державної влади на реальній ефективності виконання ними завдань в аспекті ефективного забезпечення соціального захисту населення та якісного надання соціальних послуг.

В умовах ринкової економіки основними формами розвитку інституту соціального захисту населення, кожна з яких передбачає власні методи та джерела фінансового забезпечення, є: соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога[31, с. 38].

У рамках соціального захисту населення, встановлено різноманітні види соціальної допомоги, включаючи зазначені (рисунок 1.2).

Рисунок 1.2. Види соціальної допомоги

Джерело: розроблено автором

Дані види соціальної допомоги націлені на поліпшення матеріального стану тих соціальних категорій населення, які потребують цього найбільше. Це здійснюється за допомогою соціальних програм та забезпечення діяльності мережі відповідних соціальних закладів. У випадках, коли людина потрапляє у складну життєву ситуацію і не може впоратися з нею самостійно, вона може звернутися за допомогою до відповідних інстанцій та розраховувати на соціальний захист у вигляді фінансових допомог та соціальних послуг, які допоможуть їй подолати виниклі проблеми. Фінансування соціальної допомоги здійснюється за рахунок податкових надходжень до бюджету. Слід зауважити, що процес прийняття рішення щодо надання соціальної допомоги вирішується індивідуально та відповідно до чинного законодавства. Така допомога надається людям, які стали жертвами різних негативних обставин в результаті чого їх рівень життя суттєво знизився.

Фінансування соціального захисту окремих категорій населення, таких як державні службовці, військові, діти-сироти та інші, є однією з основних форм соціального забезпечення. Для забезпечення фінансування таких соціальних витрат використовуються податкові надходження в бюджет. Це дає можливість фінансувати державну соціальну політику, включаючи програми в галузі охорони здоров'я та освіти на різних рівнях.

У системі соціального страхування гарантується матеріальне забезпечення економічно активного населення та пенсійне забезпечення. Фінансове забезпечення цих механізмів соціального захисту здійснюється через страхові внески, які сплачують члени страхового об'єднання, а в разі страхового випадку отримують страхові виплати. Однак, держава може допомагати фінансуванню виплат за рахунок дотацій або кредитів. Забезпечення соціальної справедливості та захисту громадян полягає у тому, що усі економічно активні громадяни мають можливість вступити до системи соціального страхування без залежності від наявності соціальних ризиків, таких як похилий вік, хронічні хвороби, інвалідність та інші. Тому, участь в системі соціального страхування є

обов'язковою для всіх громадян, що забезпечує соціальну справедливість та значимість цієї системи в суспільстві.

Система перерозподілу, яка базується на підтримці людей з вищими доходами, поступово відмирає. На заміну їй з'являється система, яка ґрунтується на фінансовому забезпеченні особистих заощаджень, а не на розподілі багатства від однієї групи до іншої. Це означає, що люди повинні самі забезпечувати свій соціальний захист, наприклад, шляхом внесків до фондів страхування життя, пенсійних фондів та інших програм соціального захисту. Така система має свої переваги і недоліки. З одного боку, вона забезпечує більшу особисту відповідальність індивіда за своє фінансове забезпечення та незалежність від державної допомоги; з іншого боку, вона може призвести до того, що люди з меншими доходами не зможуть накопичити достатньо ресурсів для забезпечення свого соціального захисту.

Однак, в більшості країн світу використовуються гібридні моделі соціального захисту, які поєднують різні підходи. Наприклад, деякі види соціального захисту можуть бути фінансовані з державного бюджету, а інші – з внесків до страхових фондів. Такі гібридні моделі можуть забезпечити ефективний соціальний захист, збалансований між відповідальністю держави та особистою відповідальністю кожного індивіда.

Підсумовуючи викладене, в цілому соціальний захист являє собою важливу складову соціальної політики держави, орієнтованої на покращення життя громадян. Його роль полягає в забезпеченні людей соціальними гарантіями, які мають на меті захистити їх від ризиків і небезпек, пов'язаних з втратою здоров'я, доходів, житла, освіти та інших соціальних благ. Реалізація соціального захисту передбачає впровадження системи соціального страхування, виплати допомоги та соціальних послуг, формування соціальної інфраструктури, підтримки в утриманні житла, організації медичного обслуговування, забезпечення розвитку освіти та інших соціальних сфер. Отже, соціальний захист є важливим фактором розвитку суспільства, який забезпечує зростання соціальної відповідальності та підтримує соціальну справедливість. Для ефективної

реалізації соціальної політики держави необхідно створювати сприятливі умови для взаємодії всіх суб'єктів соціального захисту і розробляти комплексні підходи до розвитку соціальних програм та послуг.

1.2. Внутрішньо переміщені особи: концептуалізація поняття та статистичний зріз

Однією з найбільш гострих політичних та гуманітарних проблем ХХІ ст. залишається питання вимушеного переміщення осіб, які з метою уникнення негативних наслідків (порушень своїх прав, збройних конфліктів, тимчасової окупації, проявів насильства, надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру тощо) змушені залишити або покинути своє постійне місце проживання. Будучи особливо вразливою, вказана категорія осіб потребує додаткового захисту та допомоги. Саме тому проведення ґрунтовних наукових досліджень питання ВПО (концептуалізація поняття, статистичний зріз) є досить нагальним завданням, адже попереджувальний механізм регулювання є набагато ефективнішим за респонсивний, коли розробка відповідного забезпечення на базі напрацьованих наукових ідей починається не як відповідь на кризові явища в державі і суспільстві, а заздалегідь, що дозволяє оперативніше реагувати на них [27, с. 35].

На міжнародному рівні досить широко розкрито питання ВПО, що дає змогу для організації на загальнодержавному та локальному рівнях дієвих програм, направлених на соціальну підтримку вказаної надзвичайно уразливої категорії населення. Загалом міжнародні документи, що регулюють питання соціального захисту ВПО можна поділити на загальні та спеціальні [33, с. 74]. До загальних слід віднести Загальну декларацію прав людини 1948 року; Конвенцію про захист цивільного населення під час війни 1949 року (та протоколів до неї); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року тощо. Спеціальними, в

свою чергу, є міжнародні стандарти, розроблені РЄ, ЄС, ОБСЄ тощо (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Європейська соціальна хартія 1996 року, рекомендації ПАРЄ: «Гуманітарні наслідки війни в Україні» від 23 січня 2018 року № 2198(2018), «Вирішення питань власності біженців та внутрішньо переміщених осіб» від 28 січня 2010 року № 1901(2010), «Забуті люди Європи: захист прав довготерміново переміщених осіб» від 24 червня 2009 року № 1877(2009), «Освіта для біженців і внутрішньо переміщених осіб» від 2 березня 2004 року № 1652(2004), «Внутрішнє переміщення в Європі» від 25 листопада 2003 року № 1631(2003) тощо). Зазначимо, що загальносоціальні та спеціальні гарантії пов'язані та діють в комплексі для забезпечення соціального захисту ВПО: перші є ключем для реалізації цих гарантій; спеціальні – визначають порядок реалізації, здійснення, охорони соціальних гарантій ВПО, а також їх відновлення.

Окремої міжнародної конвенції щодо внутрішньо переміщених осіб немає; основними міжнародними стандартами гарантій внутрішньо переміщених осіб є Керівні принципи з питання переміщення осіб у середині країни, сформовані Представником Генерального секретаря ООН з питань внутрішньо переміщених осіб 1998 року [24]. Головною ідеєю цього документу є те, що національна влада зобов'язана і відповідальна щодо надання соціального захисту переміщеним у середині країни особам, які перебувають під її юрисдикцією, а у випадках, коли держава немає можливості забезпечити фізичний захист і надати допомогу своїм громадянам, вона повинна звернутись за допомогою та приймати її ззовні [47, с.127].

В Україні основний етап становлення інституту ВПО припадає на 2014 рік та пов'язується із створенням (запровадженням) спеціалізованої законодавчої бази, що контролює окремі аспекти щодо отримання, реалізації та припинення статусу внутрішньо переміщених осіб. Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті

або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2].

У науковій літературі існують різні погляди щодо тлумачення поняття ВПО (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Тлумачення поняття «внутрішньо переміщені особи»

Автор, джерело	Визначення поняття
І. Басова [5, с. 7]	Правоздатна фізична особа, яка внаслідок свого галузевого правового статусу виступає носієм відповідних прав і обов'язків, передбачених загальним та спеціальним законодавством.
Н. Бльок [6, с. 5]	Громадяни країни, іноземці, особи без громадянства, які постійно чи тимчасово проживають на території України та змушені з власної волі чи примусово здійснювати внутрішнє переміщення у межах своєї країни з причин об'єктивного характеру, які загрожують їхньому життю та здоров'ю.
Ю. Делія [12, с. 12]	Особи, які підпадають під визначення «вимушені переселенці», але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом.
Н. Ісаєва [22, с. 73]	Особи, які покинули місце свого постійного проживання у межах державних кордонів, внаслідок впливу або загрози впливу масових збройних конфліктів (сутичок, погромів) на ґрунті етнічних, расових, релігійних, гендерних, політичних чи будь-яких інших розбіжностей, воєнних дій, епідемій, катастроф природного чи техногенного характеру.
Г. Капліна [23, с. 62]	Особи, які підпадають під визначення вимушені переселенці, але, які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом.
М. Кобець [25, с. 202]	Особи, які мають зареєстроване місце постійного проживання, а також ті, які працювали на території конфлікту, мають нерухомість тощо.
М. Менджул, Ю. Паніна [28, с. 296]	Особи, які постійно проживали на території держави (у тому числі громадяни, іноземці та особи без громадянства) і були вимушені покинути місця свого постійного проживання та переселитись у межах цієї самої держави у зв'язку з реальною загрозою для життя, здоров'я їх особистого або членів їхніх сімей, масовими порушеннями прав людини, переслідуваннями, що спричинені воєнними діями, збройними конфліктами, масовими проявами насильства, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру.

Джерело: сформовано автором

Варто наголосити, що поняття «внутрішньо переміщених осіб» слід відмежовувати від близьких за значенням категорій, зокрема «біженців». Л. Наливайко та А. Орешкова зазначають, що поняття «внутрішньо переміщених

осіб» походить від поняття «біженців» і вони мають ряд спільних ознак, проте на сьогодні актуальним є їх розмежування: особи визнаються біженцями, коли вони перетинають державний кордон у пошуках порятунку в іншій країні, а ВПО, – це переміщені незалежно від причин в середині країни [30, с. 73].

Пропонуємо виділити наступні критерії (ознаки), які надають можливість розмежувати поняття ВПО від інших близьких категорій: ВПО перебувають, та, відповідно, отримують захист в межах держави свого громадянства (або місця постійного, на законних підставах проживання); статус ВПО може бути надано лише органом держави їх громадянства (або місця постійного, на законних підставах проживання); правовий статус ВПО переважно регулюється нормами національного права; причинами переміщення осіб є, зокрема, бажання уникнення наслідків збройного конфлікту, ситуацій загального насильства, порушення прав людини або природних чи спричинених людиною катастроф.

Дослідження статистичних даних ВПО є важливою складовою питання статусу цих осіб, оскільки дозволяє отримати об'єктивну інформацію про розміри та динаміку цього явища в різних регіонах та періодах часу, надає змогу оцінити масштаби проблеми та необхідність розвитку соціальних програм та інфраструктури для підтримки ВПО, а також сприяє виявленню групи ВПО, які потребують особливої уваги та допомоги.

За даними Єдиної інформаційної бази даних про ВПО станом на 25 листопада 2019 року в Україні було взято на облік 1 424 967 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим [14]. Співвідношення кількості ВПО із зазначених областей відобразимо (у %) на рисунку 1.3.

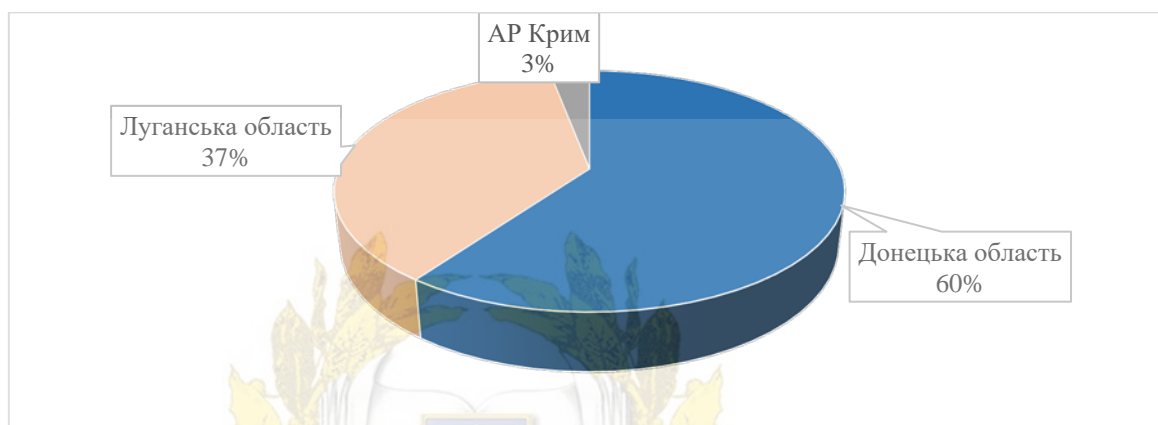

Рисунок 1.3 – Співвідношення кількості ВПО, у %

(Донецька, Луганська обл. та АР Крим) станом на листопад 2019 р.

Джерело: розроблено автором на основі [14]

Тобто 60% усіх ВПО становлять особи, які переїхали зі свого попереднього місця проживання в Донецькій області, 37% осіб – з Луганської області, 3% осіб – з Автономної Республіки Крим. Таку статистику можна пояснити тим, що на території Донецької та Луганської області з 2014 року триває збройний конфлікт, який призвів до продовження масового переселення місцевого населення, яке шукає притулок в інших областях України. Щодо АР Крим, то на цій території не було таких активних військових дій, тому кількість переселенців з цієї території є значно меншою. Відповідно до даних моніторингу Міжнародної організації з міграції зайнятість є однією з основних проблем, що постають перед внутрішньо переміщеними особами. Лише 46% ВПО порівняно з 60,1% – до переміщення, вдалося знайти роботу на новому місці. Переважна більшість (91%) з них зазначали, що стикалися зі складнощами, коли шукали роботу. Найчастіше проблему становила нестача вакансій взагалі (64%) та низька заробітна плата на пропонованих вакансіях (56%). Це безумовно впливає на рівень добробуту внутрішньо переміщених осіб. Найбільшою проблемою, на яку вказали внутрішньо переміщені особи, був брак власного житла (41%). Більшість внутрішньо переміщених осіб проживали в орендованому житлі: 49% мешкали в орендованих квартирах, 10% – в орендованих будинках і 5% – в орендованих кімнатах. Найменш позитивним для внутрішньо переміщених осіб є доступність медичних послуг (70% опитаних висловили незадоволення) [14].

Вказані дані значно погіршилися з початку повномасштабного вторгнення росії. Так, за даними Міжнародної організації з міграції, станом на 23 серпня 2022 року кількість ВПО в Україні становила 6,9 млн. (для порівняння за даними Міністерства соціальної політики України, кількість ВПО станом на кінець липня 2021 року становила 1 млн 470 тис. 234 особи). Найбільша кількість ВПО зареєстрована у Києві та Львові. Однак у відсотковому співвідношенні щодо кількості населення у місті лідером є Ужгород, населення якого збільшилося на понад 22 % [4, с. 5–6]. Дані щодо кількості ВПО у порівняно з кількістю проживаючого населення по містах відобразимо у відсотковому співвідношенні на рисунку 1.4.

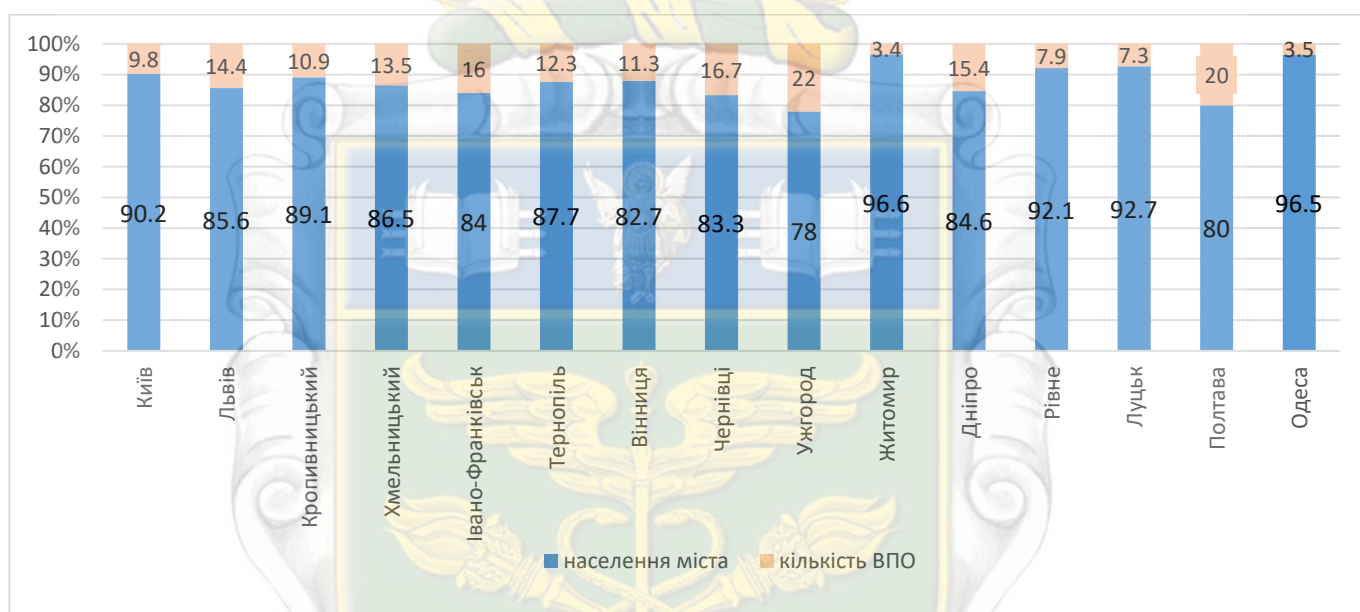

Рисунок 1.4 – Співвідношення ВПО відносно кількості населення у містах станом на серпень 2022 р.

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Зазначимо, що різниця у співвідношенні переміщених осіб між містами може бути пов'язана з різним рівнем розвитку інфраструктури, можливістю працевлаштування та іншими факторами, які роблять деякі міста більш привабливими для внутрішньо переміщених осіб, ніж інші. При цьому, варто враховувати, що співвідношення даних щодо загальної кількості офіційно зареєстрованих ВПО та фактичної кількості переміщених осіб може значно відрізнятись, адже багато людей не отримували довідку ВПО, оскільки

розраховували на швидке повернення до основного місця проживання; не бачили у цьому потреби (враховуючи, що реєстрація не є обов'язковою для ВПО); не мають доступу до послуг реєстрації ВПО в застосунку «Дія» та/або не можуть стати на облік в управлінні праці та соціального захисту через великі черги чи віддаленість від місця проживання тощо.

Станом на березень 2023 року Україні офіційно зареєстровано майже 5 мільйонів ВПО, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян. Тобто, кожен 8 громадянин України є ВПО [35].

Таке масове внутрішнє переміщення в умовах воєнного стану вимагає оперативного реагування на питання, пов'язані з розміщенням і наданням якісних послуг ВПО, а також розроблення тривалих рішень для вирішення наявних проблем і готовності до ймовірних викликів (наприклад, розроблення проєктів з евакуації, програм щодо забезпечення житлом).

Підводячи підсумки, зазначимо, що дослідження питання статусу ВПО в Україні донедавна не було предметом комплексних наукових досліджень у зв'язку з тим, що вказана проблематика є новою для нашої держави, а його актуалізація відбулася вже після окупації Криму і дестабілізації ситуації на сході України. Без дослідження цього вкрай актуального на даний час явища (враховуючи значну кількість ВПО в Україні), неможливо подолати існуючі соціальні та економічні проблеми та розв'язати питання, з якими зіткнулися ці особи (насамперед соціального захисту).

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ З СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВПО В ДЕПАРТАМЕНТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

2.1. Організаційно-економічна характеристика Департаменту соціальної політики Вінницької міської Ради

Соціальний захист населення є важливою складовою соціальної політики держави та передбачає систему заходів, які забезпечують соціальну підтримку людей в складних життєвих ситуаціях, таких як безробіття, хвороба, інвалідність, старість, материнство, бідність тощо.

На місцях соціальний захист населення забезпечують місцеві державні адміністрації відповідно до своїх повноважень та фінансових можливостей; реалізацію на відповідній території державної політики з питань соціальної підтримки та надання соціальних послуг населенню (вразливим верствам населення, ветеранам війни та учасникам антитерористичної операції, ВПО, іншим категоріям осіб, які згідно із законодавством України мають право на пільги), зайнятості населення, соціально-трудових відносин тощо безпосередньо забезпечують їх структурні підрозділи, у даному випадку Департамент соціальної політики Вінницької міської ради (далі – ДСП ВМР).

Метою ДСП ВМР є забезпечення в межах визначених законодавством прав членів територіальної громади в сфері соціального захисту населення. Це відбувається через здійснення нагляду за додержанням на території Вінницької міської об'єднаної територіальної громади (далі – ВМТГ) вимог законодавства у цій сфері, виконання відповідних державних і місцевих програм соціального захисту, надання населенню якісних соціальних послуг як безпосередньо, так і через мережу комунальних підприємств, установ і закладів соціального обслуговування[34].

ДСП ВМР у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами міністерств та відомств,

розпорядженнями голови Вінницької міської ради даним Положенням і іншими нормативними актами.

Департамент очолює директор, який призначається на посаду і звільняється з посади міським головою одноособово. Директор Департаменту має першого заступника та заступників, які відповідно до вимог чинного законодавства України, призначаються на конкурсних засадах міським головою і звільняються з посади міським головою [42].

Серед основних завдань ДСП ВМР зазначимо наступні (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Основні завдання ДСП ВМР

№	Зміст
1.	Підготовка пропозицій до проєктів державних цільових, галузевих і регіональних програм у сфері соціальної політики(зокрема програм підвищення рівня життя, посилення ролі сім'ї як основи суспільства).
2.	Забезпечення реалізації державної політики у сфері соціальної підтримки і надання соціальних послуг сім'ям та особам, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах;
3.	Координація роботи Міжвідомчої ради з питань сім'ї, соціальної підтримки сімей Захисників та Захисниць, інтеграції внутрішньо переміщених сімей, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми
4.	Спільно з громадськими організаціями здійснення пошуку та реалізації програм міжнародних організацій та фондів соціальної спрямованості, спрямованих на залучення методичної та фінансової допомоги для вирішення завдань соціального захисту та підтримки
5.	Сприяння участі громадських організацій у вирішенні завдань соціального захисту жителів Вінницької міської територіальної громади, реалізації програм соціальної спрямованості, в тому числі з залученням волонтерів, здійснює фінансову підтримку зазначених організацій за рахунок коштів бюджету ВМТГ
6.	Методичне забезпечення та координація надання адміністративних послуг соціального характеру через органи місцевого самоврядування, центри надання адміністративних послуг

Джерело: побудовано автором на основі[42]

ДСП ВМР є юридичною особою й утримується за рахунок коштів бюджету ВМТГ, так як Департамент є неприбутковою організацією та не ставить собі за мету отримання прибутку.

Розглянемо загальну економічну характеристику ДСП ВМР, яка представлена у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Основні характеристики ДСП ВМР станом на 2023 рік

Назва	Департамент соціальної політики Вінницької міської Ради
Місцезнаходження	Україна, 21050, Вінницька обл., Вінницький р-н, місто Вінниця, вул.Соборна, будинок 50
Код ЄДРПОУ	38782790
Дата заснування	04.06.2013 року
Власники	Вінницька міська Рада
Директор	Войткова В.Р.
Організаційно-правова форма	Орган місцевого самоврядування
Форма власності	Державна власність/власність територіальних громад
Статутний капітал	0 грн
Основний вид діяльності	84.11 Державне управління загального характеру

Джерело: побудовано автором на основі[34]

Директором ДСП ВМР є Войткова В.Р., яка призначена на посаду з 2 липня 2018 року, в межах своїх повноважень сприяє вирішенню питань сфери соціального захисту населення, а також щодо надання благодійної допомоги.

З таблиці 2.2 видно, що статутний фонд Департаменту складає 0 (нуль) грн (станом на 1 січня 2023 рік), а відтак всі кошти, які надходять на рахунки Департаменту, мають цільовий характер та специфіку призначення згідно з чинним законодавством у сфері державних підприємств комунальної власності.

Розглянемо також організаційну структуру ДСП ВМР. Організаційна структура визначає наявність підрозділів, які перебувають у підпорядкуванні головному офісу, та визначає механізм побудови організації для досягнення нею поставленої мети. Структура, штатний розпис та чисельність працівників, у даному випадку, визначається нормативними документами внутрішнього розпорядження, згідно із законодавством (рисунок 2.1).

Рисунок 2.1. Організаційна структура ДСП ВМР

Джерело: побудовано автором на основі [34]

З вищезазначеної структури бачимо, що ДСП має чотири відділи, які в свою чергу поділяються на сектори (на рисунку 2.1 не зазначаються). Так, відділ виплат очолює – Турчин Т.М., який має у підпорядкуванні три сектори; відділ організаційної роботи поділяється на два сектори; відділ програмного забезпечення, директором якого є Ратинський В.Е., включає в себе один сектор; відділ контролю – директором якого є Коморна М.В., має у підпорядкуванні три сектори. Також, ДСП ВМР має 2 (два) управління: Управління соціального захисту населення (Правобережне) – директором управління є Корсун В.В.; управління включає наступні відділи та

сектори – відділ адресних державних соціальних допомог, відділ соціального супроводу, відділ персоніфікованого обліку, відділ по роботі з пільговими категоріями та 8 (вісім) секторів різного спрямування; Управління соціального захисту населення (Лівобережне) – директором управління є Белінська О.А.; структура даного управління є типовою, й відповідно складається з таких відділів та секторів, як у Правобережному управлінні [34].

ДСП ВМР має достатньо розгалужену структуру, яка має особливу специфікацію, задля виконання покладених державних функцій (рисунок 2.2).

Рисунок 2.2 – Основні функції ДСП ВМР

Джерело: сформовано автором на основі [34]

Також, необхідно відзначити, що ДСП ВМР має у своєму підпорядкуванні три комунальні заклади: Вінницький міський центр соціальних служб, «Міський центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Гармонія» імені Раїси Панасюк, Територіальний центр соціального обслуговування м. Вінниці [34].

Проаналізувавши основні характеристики організаційної та економічної структури ДСП ВМР, було визначено, що Департамент діє згідно чинного законодавства України відповідно до особливостей своєї організаційно-правової форми, та здійснює покладені на нього повноваження. Для більш детального дослідження, необхідно провести оцінку результатів діяльності щодо організації надання соціальних послуг ВПО, визначити обсяг наданих їм соціальних послуг, та зробити висновки про результати діяльності.

2.2. Оцінка організації послуг з соціального захисту ВПО в Департаменті соціальної політики Вінницької міської Ради

На сьогоднішній день, в період воєнного стану в Україні, нагальним питанням залишається організація соціального захисту вразливих категорій населення, адже кожного дня відбуваються моторошні події, внаслідок яких тисячі людей залишаються без даху над головою, та засобів існування (фінансових ресурсів, їжі, засобів гігієни, послуг медичного характеру та інші).

Місто Вінниця, з початку бойових дій на Сході та наступальних дій 24 лютого на Півночі України, прийняло одну з найбільших кількостей ВПО, в порівнянні з іншими містами в Україні[46]. Відтак, ДСП ВМР протягом 9 (дев'яти) років надає послуги щодо соціального захисту ВПО.

Розглянемо, як протягом останніх 6 (шести) років змінювалася кількість ВПО, які офіційно зареєструвалися та перебувають на обліку у ДСП ВМР (рисунок 2.3).

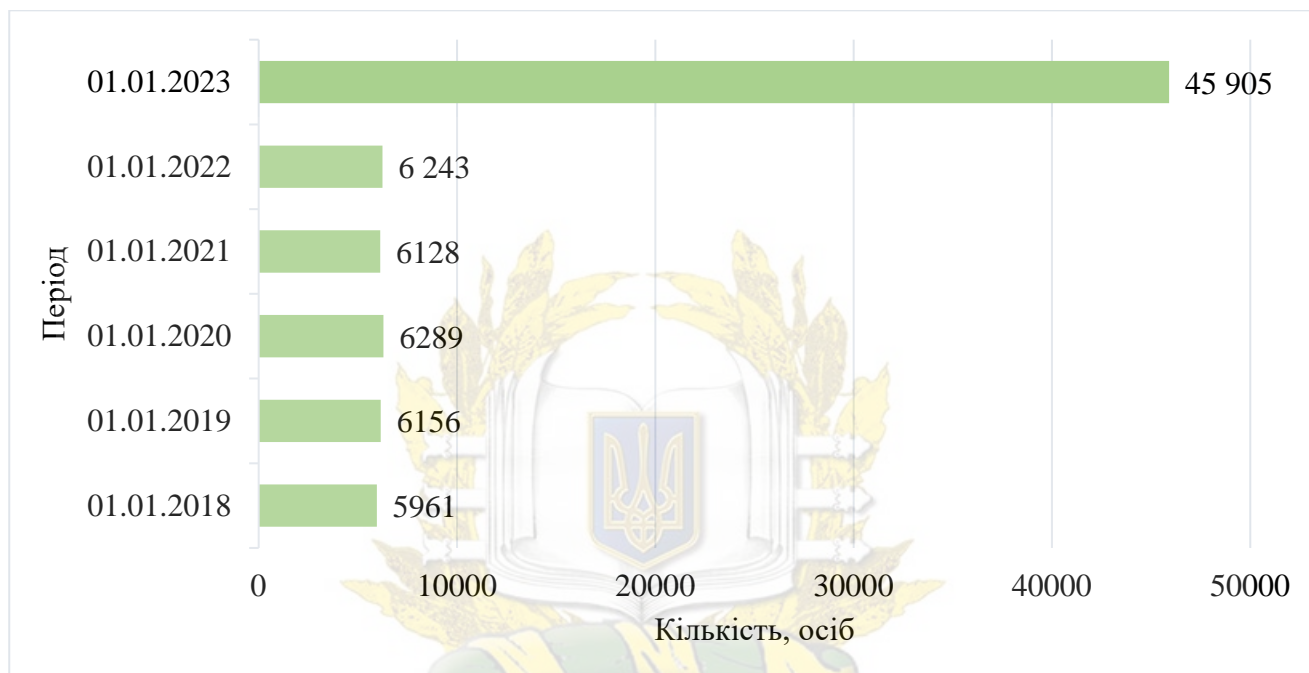

Рисунок 2.3 – Динаміка зміни кількості ВПО за 2018-2023 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [43]

Як бачимо, протягом 2018-2021 років, кількість ВПО мала відносну стабільну тенденцію до змін, не значно збільшуючись чи зменшуючись, й на початок 2022 року становила 6243 особи [15-20]. А вже після настання 24 лютого 2022 року, кількість осіб, які змушені були втікати від військової агресії ворога у більш безпечні міста України, як наприклад Вінниця, значно зросла, і на початок 2023 року становила 45 905 особи, тобто приріст за 2022 рік склав 735% [20].

ВПО, які прибували до Вінницької області, мали реєстрацію свого місця проживання у різноманітних областях України, а деякі представники ВПО були закордонного походження, адже в Україні – на момент початку повномасштабного вторгнення була велика кількість іноземців, які працювали в Україні або жили, задля отримання майбутнього громадянства.

Департамент ВМР реєстрував всіх, хто прибував задля отримання притулку та надання всіх видів можливої допомоги, як фінансової, так й продуктової (або натуральної допомоги).

Розглянемо регіональну структуру ВПО, які зареєструвалися у ДСП ВМР станом на 1 січня 2023 року (рисунок 2.4).

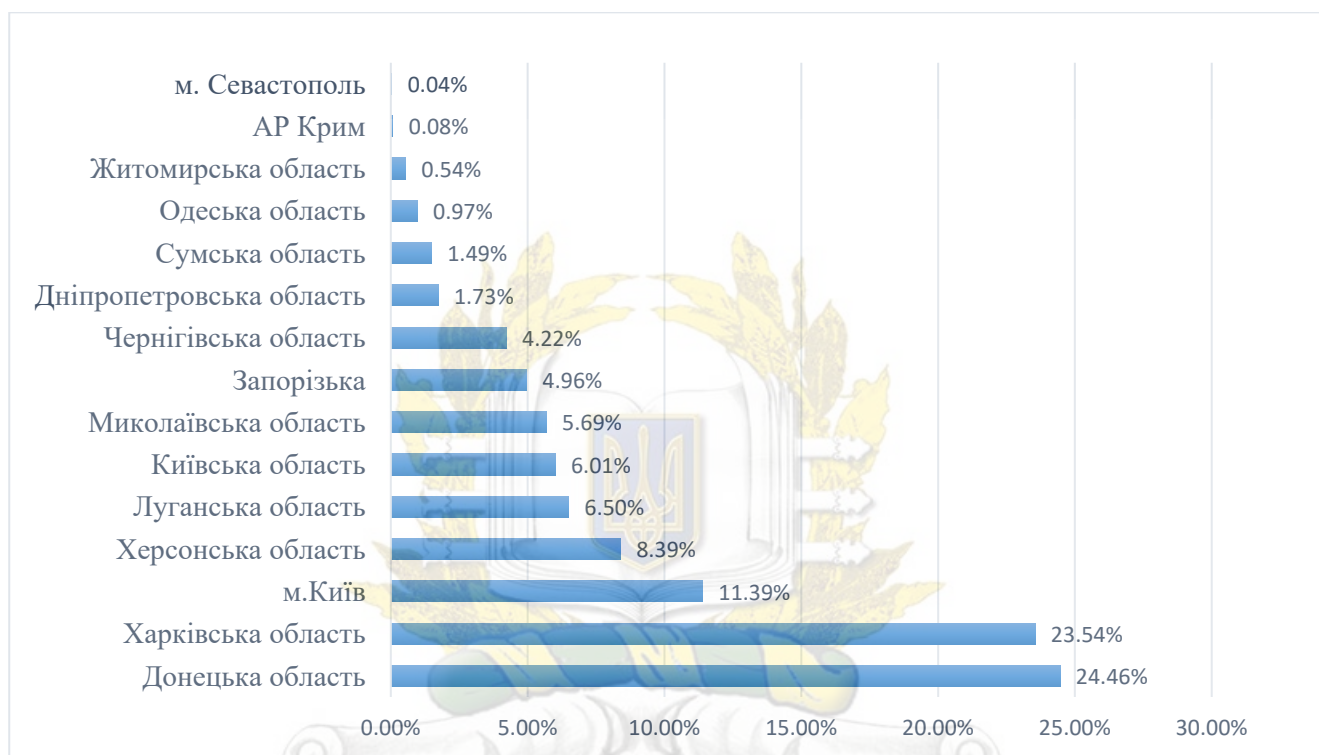

Рисунок 2.4 – Регіональна структура ВПО, які перебувають на обліку у ДСП ВМР станом на 01.01.2023 року

Джерело: розроблено автором на основі [20]

ВПО, які зареєструвалися у м. Вінниця походять з різних областей України, найбільша кількість переселенців з Донецької області, їх частка становить 24,46% або 11 202 особи, та Харківської області – 23,54% або 10 784 особи, що пояснюється ситуацією на Сході та на Півночі України. Зі столиці України, м. Києва, до м. Вінниці прибуло внутрішньо переміщених 11,39% або 5 219 осіб.

Деяко менше переміщених осіб приїхало із Херсонської, Луганської, Київської, Миколаївської, Запорізької та Чернігівської областей, їх частка становить від 4% до 8,5%. З інших регіонів, кількість переселенців складає близько 1% або менше. Загальна кількість ВПО, що перебувають на обліку у ДСП ВМР на початок 2023 року складає 45 905 особи[20].

Умови повномасштабного вторгнення призводять до значного навантаження на держбюджет та виникнення нових потреб у громадян, які потребують ефективного реагування з боку держави та органів місцевого самоврядування. Внутрішні переселенці, зареєстровані як ВПО, щомісяця (за повний місяць незалежно від дати звернення) отримують від держави допомогу на проживання в

розмірі: 3 тис. грн – для дітей та осіб з інвалідністю; 2 тис. грн – для всіх інших осіб. Виплата державної соціальної допомоги та пільг не зупиняється під час воєнного стану, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України [3].

Далі проаналізуємо зміни, які відбувалися протягом 2022 року у ДСП ВМР відносно кількості ВПО (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка зміни кількості ВПО у ДСП ВМР протягом 2022 року

Показник	01.04.2022	01.10.2022	01.01.2023	Темп приросту
1. Кількість сімей з числа ВПО, які перебували на обліку до 24.02.2022	-	4736	1309	-72,36%
2. Кількість ВПО, яких було взято на облік як внутрішньо переміщені особи до 24.02.2022	4149	6245	2149	-65,59%
3. Згальна кількість родин ВПО, які перебувають на обліку	-	21535	21628	0,43%
4. Загальна кількість ВПО, які перебувають на обліку з них:	12634	44249	45905	3,74%
-жінок	-	-	28542	-
-чоловіків	-	-	17363	-
-діти до 18 років	-	12790	12069	-5,64%

Джерело: побудовано автором на основі [20]

З таблиці бачимо, що кількість ВПО на кінець 2022 року дещо збільшилася, так у жовтні 2022 року, кількість ВПО становила 44 249 особи, а вже у січні 2023 року – 45905 осіб, приріст становить 3,74%. Тоді як дітей до 18 років стало перебувати на обліку менше, а саме на 721 особу або на 5,64%. Кількість ВПО, яких було взято на облік як ВПО до 24.02.2022, значно скоротилася й становила 2 149 особи, в порівнянні з кількістю ВПО станом на 1 квітня 2022 року – 4 149 особи, темп приросту сягнув -65,59%.

Необхідно наголосити, що ДСП ВМР здійснює роботу у сфері працевлаштування ВПО відповідно до отриманої освіти, так станом на жовтень 2022 року, кількість осіб, яких було працевлаштовано становила 291 особа з 1091 особи, яка в загальному знаходилася на обліку ВПО у центрі зайнятості[20].

За 2022 рік, ДСП ВМР надав благодійну допомогу у вигляді продуктивних наборів у кількості 40 169 пакунків, а це свідчить про отримання майже кожним

переселенцем благодійної допомоги, відтак, Департамент здійснює постійний контроль переміщених осіб з окупованих територій та підтримує зв'язок з ВПО задля отримання останніми своїх благ [43].

Варто розглянути послуги, які надає ДСП ВМР внутрішньо переміщеним особам, що прибули до м. Вінниця (рисунк 2.4).

Рисунок 2.5 – Послуги, які надає ДПС ВМР ВПО, які прибули на територію м. Вінниця

Джерело: розроблено автором на основі [21,26]

З вищезазначеного видно, що ДСП ВМР надає вагомий спектр послуг особам, які прибувають до міста внаслідок воєнно-політичної ситуації в Україні. Також, за допомогою звернення до Департаменту або Управління соціального захисту, які знаходяться в його підпорядкуванні, внутрішньо переміщені особи можуть отримати безоплатну медичну допомогу, стати на військовий облік, отримати належну психологічну та правову допомогу, працевлаштуватися або отримати статус безробітного [36].

Для цілодобового доступу до зазначених послуг, а також для прибувших осіб, які не мають можливості де зупинитися, Департаментом було створено гарячу лінію для підтримки ВПО, номери є безкоштовними для всіх дзвінків на території України [13].

ДСП ВМР розробляє програму плану роботи на рік, відповідно до якого здійснює свою діяльність. Програма розробляється директором ДСП – Войтковою В.Р., та погоджується із заступником міського голови – Якубовичем Г.А.[40]. Відповідно до програми на 2023 рік, для підтримки ВПО та надання соціального захисту ВПО, розроблені наступні напрямки роботи:

- забезпечення під час воєнного стану надання жителям Вінницької міської територіальної громади (далі – ВМТГ), в т.ч ВПО адміністративних послуг соціального характеру;
- забезпечення взяття на облік евакуйованих осіб з територій України, де ведуться активні бойові дії;
- забезпечення роботи Вінницького міського центру надання благодійної допомоги ВПО;
- забезпечення виплати допомоги на проживання ВПО відповідно до постанови КМУ від 20.03.2022р. № 332 [3];
- впровадження нових методів роботи, спрямованих на надання соціального захисту евакуйованим особам з території України, де ведуться активні бойові дії;
- забезпечення призначення допомоги на проживання ВПО в Єдиній Інформаційній Системі Соціальної Сфери;
- забезпечення у разі необхідності прийому заяв на дому мобільним місцем на оформлення адресних державних допомог, житлових субсидій, пільг, матеріальної допомоги, взяття на облік та надання допомоги на проживання ВПО, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку та осіб з числа ВПО, які проживають (перебувають) на території ВМТГ;
- надання онлайн консультацій з питань надання адресних державних допомог, субсидій, пільг, допомог ВПО, компенсації витрат за тимчасове розміщення ВПО;
- забезпечення надання продуктивних наборів мешканцям ВМТГ, які мають низький рівень доходів та ВПО [40].

Окрім цього, Департамент контролює роботу Центру надання благодійної допомоги, гуманітарного центру речей, гуманітарно-інформаційного хабу «Я – Маріуполь» [34]. Перераховані центри надають безоплатну допомогу всім ВПО, а

також надають можливість отримати речі, які необхідні для повсякденного життя, також на безоплатній основі.

Відтак, Департамент здійснює різносторонню діяльність у розрізі допомоги внутрішньо переміщеним особам, а саме: надання прихистку, надання інформаційно-консультаційних послуг, отримання допомоги в оформленні державних виплат, отримання ВПО благодійної допомоги від різних організацій як на державному, так й на міжнародному рівнях, забезпечення працевлаштування, оформлення дітей у садочки та проведення занять розвиваючого характеру. У формі взаємодії з іншими організаціями, які мають вузьку спеціалізацію – надання безоплатної медичної, психологічної, правової допомоги, оформлення українського паспорту та закордонного, та встановлення інших документів.

Таким чином, протягом одного року (2022 року), Департамент соціального захисту Вінницької міської ради удосконалив свої вміння та функції щодо надання повноцінного спектру послуг для ВПО, зміг пристосуватися до роботи в умовах війни в країні, й продовжує надавати весь спектр послуг до сьогодні.

У підсумку, на основі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що ДСП ВМР здійснює ефективну соціальну політику в сфері надання соціального захисту ВПО, відповідально виконує покладені на нього функції, та згідно чинного законодавства здійснює свою діяльність. Директор Департаменту формує плани роботи на майбутній період та сумлінно слідує їм, а також відповідно до результатів аналізу ефективності роботи Департаменту, покращує показники успішності існуючих відділів та Управлінь.

У процесі дослідження, було проаналізовано кількість та якість наданих Департаментом послуг ВПО, й у розрізі спектру наданих послуг, варто відмітити, що ДСП ВМР надає повний обсяг послуг для внутрішньо переміщених осіб, та якісно підходить до їх виконання. Отже, можемо стверджувати, що Департамент повністю відповідає нормам законодавства, та на високому рівні здійснює свою діяльність, навіть у часи воєнного становища.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВПО В УКРАЇНІ

3.1. Проблемні аспекти соціального захисту ВПО в Україні

Серед численних проблем, які наша держава зазнала в останні роки (військово-політичні, соціальні, економічні), особливо важливим є питання соціального захисту ВПО, зокрема, забезпечення їх житлом, соціальною та психологічною допомогою, продовольством, тимчасовим місцем роботи та навчанням дітей. Неможливо чітко визначити, які з цих проблем відносяться до основних та потребують невідкладного вирішення, а які – додатковими, адже усі вони стосуються життя та здоров'я, прав та інтересів громадян. Очевидно, що найважливішим завданням в цьому аспекті є ліквідація самої причини виникнення цих проблем, однак немає чітких орієнтирів, як довго триватимуть воєнні дії, тому органи державної влади та органи місцевого самоврядування, соціальні служби, правоохоронні органи та волонтери повинні невідкладно реагувати на гуманітарні виклики, які сталися в результаті збройного протистояння.

Доступ ВПО до соціального захисту посідає центральне місце в процесі реінтеграції та сприяння самодостатності ВПО; заходи соціального захисту дають змогу ВПО вести життєдіяльність, уникаючи зубожіння та повної залежності від держави чи гуманітарної допомоги [38, с. 129].

Наразі виділимо деякі проблемні аспекти соціального захисту ВПО в Україні (рисунок 3.1).

Рисунок 3.1 – Проблемні аспекти соціального захисту ВПО

Джерело: розроблено автором

Житло. Чи не найгострішим питанням у сфері соціального захисту ВПО є забезпечення житлом як невідокремленої частини поваги до людської гідності (адже саме житло слід віднести до базових потреб людини). На жаль, сучасний стан свідчить про низький рівень організаційних гарантій, які могли б підтвердити можливість належної реалізації забезпечення житлом ВПО, адже кількість таких осіб зростає з кожним днем. Постійна зміна статистики щодо кількості ВПО, прогнозів війни, існуюча проблема матеріального забезпечення із значним бюджетним дефіцитом, перебування держави в кризовій ситуації ще більше ускладнює реалізацію цього заходу. Тому нагальною є проблема перерозподілу коштів, реформування соціальної сфери не лише шляхом закріплення формальних заходів соціальної допомоги та їх поступовим розширенням, а реальною можливістю більш ефективного розширення способів реалізації забезпечення житлом. Необхідність реальних дій у сфері соціальних реформ є очевидною.

Похідними від цього є і проблеми, з якими зіштовхуються ВПО, основними серед яких є: низький рівень матеріального забезпечення держави (чи не головний аргумент ненадання належної допомоги); невідповідність номінальних та реальних гарантій забезпечення житлом; окремі ознаки бездіяльності державних органів та органів місцевого самоврядування. За статистикою, навіть до початку повномасштабного вторгнення станом на 2016 рік, лише 5–7 % переселенців перебували у місцях компактного проживання, більша частина – 93–97 % переселенців – проживали у помешканні, яке вони знаходять власними силами [27, с. 110], що яскраво демонструє недосконалість механізму державного захисту права на житло. Адже, фактичну допомогу цій категорії населення надають волонтери, приватні підприємці та місцеві жителі області, в яку переселяють вимушених мігрантів. За умов військового конфлікту такі заходи є необхідними, проте саме держава повинна координувати та врегульовувати ці процеси.

Неможливо ліквідувати житлову проблему із застарілим законодавством (насправді, зміни, які були внесені до колишнього Житлового кодексу, є малозначущими), воно тільки ускладнює розуміння процедури отримання житла. До того ж законодавство України про внутрішньо переміщених осіб мусить мати

максимальний рівень зрозумілості й доступності та бути не надто переобтяженим юридичними термінами [41, с. 82]. Крім того, в Україні не розроблено належним чином державні програми для ВПО з будівництва, кредитування, відновлення житла, а тому дане питання потребує подальшого дослідження.

Соціальні та пенсійні виплати; працевлаштування.Окремої уваги потребує питання визначення механізмів для здійснення соціальних та пенсійних виплат ВПО (стосовно вибору способу та місця отримання допомоги), а також працевлаштування вимушених переселенців, особливо в аспекті дискримінаційного ставлення, насамперед через їх сприйняття (ВПО) як тимчасових працівників із вузькою спеціальністю (особливо із східних регіонів, де зосереджено найбільші промислові об'єкти). Практично неможливо вирішити питання щодо працевлаштування для осіб старшого віку та жінок, які виховують малолітніх дітей та не мають можливості працювати повний робочий день.

Пенсійне забезпечення є одним із ключових серед гарантій соціального захисту ВПО, адже саме від її реалізації залежить соціальна захищеність громадян як у літньому віці, так і в особливих життєвих ситуаціях. На жаль, в Україні склалася така ситуація, за якої тисячі ВПО позбавлені можливості реалізувати гарантії щодо пенсійного забезпечення, що спричинено браком спеціальних норм у чинному законодавстві, які деталізували б конституційні приписи, ефективно регулювали й визначали принципи діяльності пенсійних органів в особливих ситуаціях; попри те, що 2014 року було прийнято низку законодавчих актів щодо забезпечення прав ВПО, основним регулятором цих правовідносин стали саме підзаконні нормативно-правові акти, проте якщо питання стосувалося фактів, які були вчинені на тимчасово окупованих територіях, то в таких випадках поновлення прав ВПО здійснювали лише в судовому порядку [10, с. 76].

Умови для здобуття освіти. Краща ситуація простежується у сфері освіти, де держава зробила певні кроки для ВПО. Для дітей із числа ВПО було виділено додаткові місця в дитячих садках та загальноосвітніх навчальних закладах; запроваджено спрощений порядок вступної кампанії для абітурієнтів; розроблено більш гнучкий механізм підтвердження кваліфікацій, освітнього рівня та

переведення студентів із закладів вищої освіти на окупованій території України, створені умови для отримання такими студентами соціальної стипендії; надано можливість дітям з окупованих територій отримати документ державного зразка України про базову або повну загальну середню освіту (атестат) у спрощеному порядку; вступити до українських навчальних закладів за спрощеною процедурою через освітній центр «Донбас-Україна», «Крим-Україна», та інші позитивні кроки [32, с. 49]. Разом із тим, проблемним аспектом залишається доволі пасивна участь територіальних громад щодо забезпечення належних умов для здобуття освіти ВПО з урахуванням їх потреб та можливостей, адже вкрай важливою є підтримка не лише держави, а й фактична реалізація цих гарантій на місцях.

Необізнаність щодо прав, свобод і гарантій. Досліджуючи проблемні аспекти соціального захисту ВПО в Україні, на окрему увагу заслуговує питання здійснення державними органами роз'яснювальної роботи громадянам щодо гарантій соціального захисту, оскільки, як показує практика, значна кількість переселенців не обізнані із рівнем та способами надання соціальних послуг. Правосвідомість ВПО відіграє важливе значення, оскільки володіння інформацією (щодо суб'єкта подання заяв, скарг) не лише прискорить процес надання допомоги постраждалим особам, спростить роботи державним органам та органам місцевого самоврядування, а й відобразить реальну картину щодо статистичних показників існуючої ситуації в Україні. Саме тому органи місцевого самоврядування мають розповсюджувати пам'ятки ВПО, а також вести постійну співпрацю з державними адміністраціями, повідомляючи про кількість ВПО, що потребують допомоги, доцільності залучення коштів із місцевих бюджетів тощо, додатково контролюючи всю процедуру соціального захисту.

Доступність медичних послуг. Залишає бажати кращого й рівень медичного обслуговування внутрішньо переміщених громадян. (70% опитаних висловили незадоволення) [14].

Зазначимо, що Україна вживає всіх можливих заходів щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання їхніх прав і свобод, створення умов для добровільного повернення

таких осіб до покинутого місця проживання (хоча цей процес повернення на пряму пов'язаний із врегулюванням збройних конфліктів, військових дій, що мають місце на певній території держави, а також врегулювання (усунення) тих обставин, що стало підставою для такого переміщення) або інтеграції за новим місцем проживання в Україні; держава забезпечує реалізацію гарантій зареєстрованих ВПО на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту. Однак не дивлячись на досить широке коло законодавчо визначених гарантій для ВПО, їх забезпечення на практиці залишається проблемним питанням, насамперед в аспекті базових гарантій через неприйняття відповідних законів та підзаконних нормативно-правових актів, обмеження прав ВПО через застосування працівниками органів влади, окрім нормативно-правових актів, усних чи письмових розпоряджень керівників міністерств та відомств, ціла низка проблем при оформленні, нарахуванні, отриманні та продовженні щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України, районів проведення бойових дій та населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг тощо [7, с. 68].

Підводячи підсумки, відзначимо, що в умовах військової агресії росії, тимчасової окупації частини території України поряд із першочерговими завданнями щодо забезпечення національної безпеки, подолання економічної кризи, питання соціального захисту ВПО залишається головним обов'язком держави. Характеризуючись недосконалістю та розбалансованістю в окремих аспектах (дефіцит бюджету, відсутність єдиних стандартів роботи з ВПО на державному та місцевому рівнях, інституційне забезпечення, обмеження можливостей задоволення соціальних потреб ВПО, неможливість належного працевлаштування осіб, низька довіра до державних структур), стратегія соціального захисту ВПО потребує особливого контролю з боку держави та суспільства на основі принципу рівності та без дискримінації, не допускаючи можливості непропорційного обмеження прав і свобод вимушених переселенців. Сучасна держава не здатна розвиватися без забезпечення гарантій соціального захисту громадян, зокрема ВПО; з метою

вирішення проблемних аспектів соціального захисту переселенців необхідно внести відповідні зміни до законодавчого регулювання, зокрема, забезпечення ВПО житлом, зайнятістю, освітою. Без забезпечення необхідного (достатнього) рівня матеріального добробуту для себе і членів своєї сім'ї, якого б вистачало на харчування, одяг, житло, здобуття належної освіти, медичне обслуговування тощо, людська гідність виявиться декларативною, а принципи верховенства права й правової державності здатні перетворитися на непрацюючу доктринальну абстракцію.

3.2. Основні аспекти оптимізації соціального захисту ВПО в Україні

Україна як демократична, соціальна, правова держава не може розвиватися без забезпечення гарантій соціального захисту громадян, у тому числі ВПО, відповідно питання їх оптимізації потребує особливої уваги. Модель соціального захисту ВПО, притаманна Україні, заснована на засадах соціального партнерства, солідарності, всезагальності та обов'язковості і передбачає створення дієвого, конструктивного діалогу між владою та населенням, що на даний час повною мірою не запроваджено. Тому в рамках оптимізації соціального захисту ВПО чи не головним, першочерговим заходом має бути побудова більш ефективної взаємодії на засадах повноцінного партнерства, що не лише покращить співпрацю та взаємодію між суб'єктами влади та громадянським суспільством, а й надасть можливість розробити ефективні, дієві гарантії соціального захисту ВПО, переглянувши та оптимізувавши існуючі гарантії, запровадивши нові та ліквідувавши ті, які не можуть бути реалізовані.

Однак перш, ніж перейти до конкретних аспектів оптимізації соціального захисту ВПО в Україні, насамперед, варто усунути існуючі колізії юридичних норм, які визначають особливості становища ВПО задля виключення можливостей їх двозначного тлумачення, особливо, коли мова йде про зміст самого поняття ВПО. Так, зокрема, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо

переміщених осіб», Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затверджена Наказом Міністерства оборони України від 23 березня 2017 року № 164 містять відмінні за змістом визначення поняття ВПО; у Порядку виплати компенсації громадянам за втрачене нерухоме майно у разі відселення або самостійного переселення з радіоактивно забрудненої території, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 листопада 2009 року № 1243 вживається термін «переселенець», хоча ця категорія прямо відноситься до ВПО[29, с.56]; у Комплексній державній програмі щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року, вживалися паралельно визначення ВПО та «переселені громадяни» тощо. Без вирішення вказаних проблем (усунення неузгодженості юридичних норм) неможливо вести мову про оптимізацію соціального захисту ВПО в Україні, адже такі випадки призводять до правового нігілізму в суспільстві. Формування одноманітної практики застосування окремих положень законодавства у сфері ВПО по всій території України, забезпечення єдиного і справедливого підходу до соціального захисту ВПО дозволить уникнути технічних помилок на рівні правозастосування та зменшить необхідність звернення до судового захисту порушених прав [45, с. 6]. Крім того, вести мову щодо оптимізації соціального захисту ВПО можливо лише у разі поєднання умов і засобів реалізації соціального захисту таким чином, щоб вони дієво реалізовували, охороняли і захищали інтереси ВПО. Адже ВПО не можуть повноцінно реалізувати гарантії соціального захисту лише за наявності фактичних умов; необхідними є засоби, що відповідатимуть сучасним потребам.

Переходячи до висвітлення питання оптимізації соціального захисту ВПО в Україні, відзначимо, що чинним законодавством прямо передбачена можливість залучення органами державної влади та органами місцевого самоврядування національних та міжнародних громадських організацій до процесу формування та реалізації державної політики щодо вирішення питань ВПО (у тому числі соціального захисту) та державний нагляд і контроль за дотриманням законодавства

громадськими організаціями, що надають допомогу ВПО. За забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб відповідає, перш за все, Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування. З 2016 року в Україні діє Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, яке займається формуванням та реалізацією державної політики у питаннях внутрішньо переміщених осіб, сприянням реалізації та забезпеченню прав і свобод таких осіб, створенням умов добровільної реінтеграції або інтеграції внутрішньо переміщених осіб за новим місцем проживання в Україні. Щодо практичної дії законодавства у сфері захисту прав ВПО, то громадські організації, які надають допомогу внутрішньо переміщеним особам, констатують сталі труднощі, пов'язані із припиненням, відмовою в нарахуванні соціальних виплат, бюрократичністю процедури перевірки, проблемами з відновлення документів, отриманням субсидій тощо.

Саме громадські організації (міжнародні та національні) відіграють одну з вирішальних ролей у забезпеченні соціального захисту ВПО; більш активне залучення інститутів громадянського суспільства до формування бюджетних програм із соціального захисту ВПО, запровадження повної прозорості за плануванням та використанням коштів на зазначені програми не лише буде важливим кроком до оптимізації соціального захисту ВПО в Україні, ідентифікації найбільш критичних проблем та розробки заходів для її вирішення, а й сприятиме підвищенню довіри до органів державної влади як зі сторони населення, інститутів громадянського суспільства, так і цивілізованих країн. Доцільно удосконалити та ввести за практику організацію проведення конкурсного фінансування інститутів громадянського суспільства, які реалізують проекти соціального захисту ВПО в Україні, розробивши та оприлюднивши чіткі критерії відбору та оцінки проектів, спрямованих на соціальний захист ВПО, що беруть участь у конкурсі; створити незалежну експертну комісію, яка буде відповідати за оцінку та відбір проектів із дотриманням повної прозорості процесу конкурсного відбору, оприлюдненням інформації про відбір та оцінку проектів, критеріїв відбору та рішення щодо фінансування з обов'язковим запровадженням системи моніторингу та оцінки

результатів реалізації фінансової підтримки інститутів громадянського суспільства, що займаються соціальним захистом ВПО в Україні.

Налагоджена співпраця державних інституцій із міжнародними організаціями в освітній сфері надасть можливості організації навчання для ВПО (за міжнародними програмами, фінансуванням за рахунок неурядових організацій) у вищих навчальних закладах, забезпечити можливість отримання безкоштовного доступу до інформаційно-комунікаційних технологій та інтернету, створити програму підтримки та підвищення рівня освіти ВПО, включаючи доступ до курсів підвищення кваліфікації, навчальних матеріалів. Ці заходи сприятимуть підвищенню рівня освіти ВПО в Україні, забезпеченню їхньої конкурентоспроможності на ринку праці, а також зміцненню їхньої ролі у суспільстві.

Активні кроки мають бути зроблені і у сфері працевлаштування ВПО шляхом запровадження преференцій організаціям, які працевлаштовують ВПО, особливо людей старшого віку та жінок, які мають малолітніх дітей, зокрема, запровадити пільгове оподаткування; надання фінансових та інших ресурсів для підготовки ВПО до роботи в компанії, зокрема, фінансування курсів підвищення кваліфікації та стажування; надання допомоги у виконанні соціальних проектів, залучаючи ВПО до реалізації таких проектів; встановлення преференцій для компаній, які забезпечують гнучкий робочий графік та інші умови, що сприяють працевлаштуванню ВПО; підтримка малих та середніх підприємств, які надають робочі місця ВПО, шляхом зменшення бюрократичних процедур та спрощення процесу отримання державної підтримки. Такі заходи допоможуть підтримати та залучити ВПО до діяльності компаній, підвищити їх соціальну відповідальність та забезпечити більш широкі можливості для працевлаштування ВПО.

З огляду на статистичні дані, наведені у підрозділі 1.2 даного дослідження, зокрема, вкрай важливим здійснити кроки задля оптимізації соціального захисту ВПО у сфері медичної допомоги, зокрема, впровадивши такі заходи, як: відшкодування витрат на ліки та медичні послуги для ВПО з низьким доходом, наприклад, за допомогою державних програм медичного страхування або медичної

допомоги; розробити та запровадити спеціальні медичні програми для ВПО, які б відповідали їх специфічним потребам (такі програми можуть включати безкоштовні медичні огляди, консультації, діагностику та лікування); розробити та запровадити програми підтримки здоров'я ВПО, які б включали фізичну активність та здоровий спосіб життя (такі програми можуть включати безкоштовні заняття фітнесом, психологічну підтримку). Доцільно також проводити освітні кампанії, пропагувати здоровий спосіб життя та уникати дискримінації щодо ВПО.

В цілому доречним кроком буде також формування системи обліку та координації проєктів щодо міжнародної соціальної допомоги (соціального захисту) ВПО шляхом залучення державних та недержавних організацій, інших зацікавлених сторін та розроблення спеціальної програми, основним завданням якої буде відстеження та координація проєктів соціального захисту ВПО, публікування даних на інформаційних порталах. Вказаний захід додатково потребуватиме узгодження бюджетного законодавства для надходження коштів публічних фондів до неурядових організацій, призначенням яких є соціальний захист ВПО, з бюджетною системою України. При узгодженні законодавства варто враховувати, що Уряд повинен мати можливість контролювати використання цих коштів та забезпечувати їх ефективне використання з дотриманням прозорості процесів надходження та використання цих коштів. В якості підтвердження такої ефективності буде регулярна публікація звітів про використання цих коштів, а також оцінка результативності заходів, що фінансуються міжнародною фінансовою допомогою, з метою виявлення потреб у корекції та удосконаленні програм та проєктів.

З урахуванням наведеного, пропонуємо наступні конкретні пропозиції (дії) щодо оптимізації соціального захисту ВПО в Україні (таблиці 3.1).

Таблиця 3.1 – Пропозиції (дії) щодо оптимізації соціального захисту ВПО в Україні

	Зміст
1.	Формування ефективного алгоритму системи обліку та координації проектів щодо міжнародної соціальної допомоги (соціального захисту) ВПО, а також висвітлення цих даних у ЗМІ;
2.	Запровадження механізму спеціального контролю, звітування за надходженням, плануванням та цільовим використанням коштів міжнародної фінансової допомоги, спрямованої на соціальний захист ВПО; здійснення контролю за порядком фінансування фондів донорів;
3.	Узгодження бюджетного законодавства – надходження коштів публічних фондів неурядових організацій, цільовим призначенням яких є соціальний захист ВПО, з бюджетною системою України;
4.	Більш активне залучення інститутів громадянського суспільства до формування бюджетних програм із соціального захисту ВПО в Україні; запровадження повної прозорості за плануванням та використанням коштів на зазначені програми;
5.	Удосконалення та введення за практику організації проведення конкурсного фінансування інститутів громадянського суспільства, які реалізують проекти соціального захисту ВПО в Україні;
6.	Організація можливості запровадження преференцій організаціям, які працевлаштовують ВПО, особливо людей старшого віку та жінок, які мають малолітніх дітей; підвищення соціальної відповідальності бізнесу та запровадження певних пільг для компаній, які активно залучають ВПО до своєї діяльності, в тому числі у плануванні та реалізації соціальних проектів;
7.	Покращення доступності медичної допомоги для ВПО, включаючи відшкодування витрат на ліки та медичні послуги

Джерело: сформовано автором

На підставі здійсненого аналізу в якості підсумків, відзначимо, що незважаючи на загальну відповідність норм українського законодавства міжнародним стандартам щодо захисту прав ВПО, а також на ряд позитивних змін у цій сфері, сучасний стан забезпечення та соціального захисту ВПО в Україні має здебільшого декларативний характер, а рівень реалізації взятих на себе зобов'язань державою є надто низьким та не забезпечує належних умов для гідного та повноцінного життя ВПО. Проблемність забезпечення соціального захисту ВПО є наслідком не лише нечіткості у формулюванні змісту та обсягу соціальних гарантій, а й у визначенні відповідних обов'язків держави. Саме обов'язки держави охоплюють безпосередню допомогу і пряме забезпечення гарантій соціального захисту ВПО. Відповідно, основна увага повинна бути приділена оптимізації законодавства, яке потребує удосконалень та доповнень, активній діяльності

державних інституцій щодо пошуку та впровадження нових шляхів підтримки ВПО, забезпечення умов їх гідного життя, інтеграції перебування ВПО на новому місці розташування та ринку праці, що якнайкраще сприятиме усуненню дискримінації ВПО.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У ході написання кваліфікаційної роботи нами були сформовані наступні висновки:

В цілому соціальний захист являє собою важливу складову соціальної політики держави, орієнтованої на покращення життя громадян. Його роль полягає в забезпеченні людей соціальними гарантіями, які мають на меті захистити їх від ризиків і небезпек, пов'язаних з втратою здоров'я, доходів, житла, освіти та інших соціальних благ. Реалізація соціального захисту передбачає впровадження системи соціального страхування, виплати допомоги та соціальних послуг, формування соціальної інфраструктури, підтримки в утриманні житла, організації медичного обслуговування, забезпечення розвитку освіти та інших соціальних сфер. Отже, соціальний захист є важливим фактором розвитку суспільства, який забезпечує зростання соціальної відповідальності та підтримує соціальну справедливість. Для ефективної реалізації соціальної політики держави необхідно створювати сприятливі умови для взаємодії всіх суб'єктів соціального захисту (зокрема ВПО), і розробляти комплексні підходи до розвитку соціальних програм та послуг.

Внутрішньо переміщені особи в Україні - це люди, які були змушені залишити свої домівки внаслідок конфлікту, насильства, природних катастроф, епідемій або інших подій та переселилися в інші частини країни, зберігаючи свої статуси громадян. Це означає, що вони не є біженцями, які перетнули міжнародні кордони, і не підпадають під міжнародний захист, але мають право на захист від своєї держави.

В Україні відбувається збільшення кількості ВПО внаслідок вторгнення росії в Україну, яке триває з 2014 року (за даними Міжнародної організації з міграції- 6,9 млн. осіб станом на квітень 2022 року та майже 5 млн. – станом на квітень 2023 року), (для порівняння, за даними Міністерства соціальної політики України, кількість ВПО станом на кінець липня 2021 року становила 1 млн. 470 тис. 234 особи). Це серйозна гуманітарна проблема, яка потребує уваги та дієвих заходів для забезпечення соціальної підтримки та реінтеграції внутрішньо переміщених.

Проаналізувавши основні характеристики організаційної та економічної структури Департаменту соціальної політики Вінницької міської ради, було визначено, що Департамент діє згідно чинного законодавства України відповідно до особливостей своєї організаційно-правової форми, та здійснює покладені на нього повноваження, зокрема реалізує різносторонню діяльність у розрізі допомоги внутрішньо переміщеним особам. Директор Департаменту формує плани роботи на майбутній період та сумлінно слідує їм, а також відповідно до результатів аналізу ефективності роботи ДСП ВМР, покращує показники успішності існуючих відділів та Управлінь. Варто зазначити, що протягом одного року (2022 року), Департамент соціального захисту Вінницької міської ради удосконалив свої вміння та функції щодо надання повноцінного спектру послуг для ВПО, всього за рік зміг пристосуватися до роботи в умовах війни в країні, та продовжує надавати весь спектр послуг до сьогодні. Отже, підсумовуючи, можемо стверджувати, що Департамент повністю відповідає нормам законодавства, та на високому рівні здійснює свою діяльність, навіть у часи воєнного становища.

В умовах військової агресії росії, тимчасової окупації частини території України поряд із першочерговими завданнями щодо забезпечення національної безпеки, подолання економічної кризи, питання соціального захисту ВПО залишається головним обов'язком держави. Характеризуючись недосконалістю та розбалансованістю в окремих аспектах (дефіцит бюджету, відсутність єдиних стандартів роботи з ВПО на державному та місцевому рівнях, інституційне забезпечення, обмеження можливостей задоволення соціальних потреб ВПО, неможливість належного працевлаштування осіб, низька довіра до державних структур), стратегія соціального захисту ВПО потребує особливого контролю з боку держави та суспільства на основі принципу рівності та без дискримінації, не допускаючи можливості непропорційного обмеження прав і свобод вимушених переселенців.

Зі свого боку пропонуємо наступні конкретні пропозиції (дії) щодо оптимізації соціального захисту ВПО в Україні:

1) сформувати ефективний алгоритм системи обліку та координації проектів щодо міжнародної соціальної допомоги (соціального захисту) ВПО, а також висвітлення цих даних у ЗМІ;

2) запровадити механізм спеціального контролю, звітування за надходженням, плануванням та цільовим використанням коштів міжнародної фінансової допомоги, спрямованої на соціальний захист ВПО; здійснювати контроль за порядком фінансування фондів донорів;

3) узгодити бюджетне законодавство – надходження коштів публічних фондів неурядових організацій, цільовим призначенням яких є соціальний захист ВПО, з бюджетною системою України;

4) більш активно залучати інститути громадянського суспільства до формування бюджетних програм із соціального захисту ВПО в Україні; запровадити повну прозорість за плануванням та використанням коштів на зазначені програми;

5) удосконалити та ввести за практику організацію проведення конкурсного фінансування інститутів громадянського суспільства, які реалізують проекти соціального захисту ВПО в Україні;

6) організувати можливість запровадження преференцій організаціям, які працевлаштовують ВПО, особливо людей старшого віку та жінок, які мають малолітніх дітей; підвищити соціальну відповідальність бізнесу та запровадити певні пільги для компаній, які активно залучають ВПО до своєї діяльності, в тому числі у плануванні та реалізації соціальних проектів;

7) покращити доступність медичної допомоги для ВПО, включаючи відшкодування витрат на ліки та медичні послуги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості. Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. С. 381–417.
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України № 1706-VII від 29.10.2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>(дата звернення: 05.04.2023)
3. Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам: № 332 Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>(дата звернення: 05.04.2023)
4. Аналітичний звіт «Внутрішнє переміщення: готовність приймаючих громад» (жовтень 2022 рік). URL: <https://www.vplyv.org.ua/wp-content/uploads/2022/10>(дата звернення: 05.04.2023)
5. Басова І.С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення: автореферат: 12.00.05 тру дове право; право соціального забезпечення Одеса, 2019. 20 с.
6. Блюк Н. В., Термінологія та понятійна характеристика внутрішньо переміщених осіб. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С.142-147
7. Бовкун Е. М. Набуття, реалізація і припинення правового статусу внутрішньо переміщеної особи в Україні. *Часопис Київського університету права: Український науково-теоретичний часопис* / Вип. 4/2018. С. 66–69.
8. Бондар М. І. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua> (дата звернення: 05.04.2023)
9. Брич В. Я., Миколюк С.М. Соціальний захист сиріт в Україні: монографія, Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 200 с.
10. Галкін В.Л. Конституційно-правові засади пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ:*

науковий журнал / ред. І. С. Грищенко. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2020. № 3(116)/2020. С. 75–82.

11. Даніліна М. Конституція України та соціальний захист населення. Соціальні права та їх захист адміністративним судом: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4 вер. 2020 р.). Київ, 2020. С. 25–29.
12. Делія Ю. В. Правова характеристика визначення поняття "внутрішньо переміщена особа". *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 2. (71)С. 10-18.
13. Довідник для внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://www.vmr.gov.ua/tomigrants>(дата звернення:04.04.2023)
14. Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. Червень 2019 р. С. 4–7. Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. URL : http://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_14_ukr_web.pdf(дата звернення: 05.04.2023)
15. Звіт про роботу Департаменту соціальної політики міської ради за 2017 рік. URL:<https://v.gd/roaMiX>(дата звернення: 05.04.2023)
16. Звіт про роботу Департаменту соціальної політики міської ради за 2018 рік. URL: <https://is.gd/HLXGDr>(дата звернення: 05.04.2023)
17. Звіт про роботу Департаменту соціальної політики міської ради за 2019 рік. URL:<https://v.gd/N5EHDQ>(дата звернення: 05.04.2023)
18. Звіт про роботу Департаменту соціальної політики міської ради за 2020 рік. URL: <https://is.gd/h8oa5L>(дата звернення: 05.04.2023)
19. Звіт про роботу Департаменту соціальної політики міської ради за 2021 рік. URL: <https://v.gd/speL62>(дата звернення: 05.04.2023)
20. Звіт про роботу Департаменту соціальної політики міської ради за 2022 рік. URL: <https://is.gd/dbw0K3>(дата звернення: 05.04.2023)
21. Інформація щодо надання послуг ВПО у Департаменті соціальної політики Вінницької міської ради станом на 1 березня 2023 року URL:<https://www.vmr.gov.ua/bizhentsiam>(дата звернення: 05.04.2023)

22. Ісаєва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: науковий журнал, № 4(97)/2018 / ред. А. Є. Фоменко. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. С.70–74.
23. Капліна Г. Трудові права та зайнятість внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні права: теорія і практика*. 2016. № 32. С. 59-69
24. Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни. URL:<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/IDPersons/GPUkrainian.pdf>(дата звернення: 05.04.2023)
25. Кобець М. Щодо визначення поняття «внутрішньо переміщена особа» в законодавстві України. *Порівняльне аналітичне право*. № 1. 2016. С. 199–202.
26. Кошторис на 2022 рік Департаменту соціальної політики Вінницької міської ради URL: <https://www.vmr.gov.ua/departament-sotsialnoi-polityky#parentHorizon> (дата звернення: 05.04.2023)
27. Крохмальова К.О. Адміністративно-правове забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право. Київ, 2017. 210 с.
28. Менджул М. В., Паніна Ю. С. Поняття «внутрішньо переміщена особа»: порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 293–297.
29. Мокрицька Н. П. Право соціального забезпечення : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 536 с.
30. Наливайко Л. Р., Орешкова А. Ф. Співвідношення понять «біженці» та «внутрішньо переміщені особи». *Права біженців та внутрішньо переміщених осіб: кращі європейські практики та шляхи їх імплементації*: матеріали Міжнародної конференції (Харків, 3–4 квітня 2018 р.) ред. А. Т. Гринченко. Харків: Право, 2018. С. 69–73.
31. Насібова О. В. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 35–40.

32. Ніколенко Л. М. Забезпечення реалізації та захисту прав внутрішньо переміщених осіб. *Правовий часопис Донбасу*. 3 (72). 2020. С. 47-54.
33. Орешкова А. Нормативно-правові гарантії прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2(102)/2020. С. 71–76.
34. Офіційний сайт Департаменту соціальної політики Вінницької міської Ради URL: <https://www.vmr.gov.ua/departament-sotsialnoi-polityky> (дата звернення: 05.04.2023)
35. Офіційний сайт Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/> (дата звернення: 05.04.2023)
36. Офіційний сайт Центру надання адміністративних послуг «Прозорий офіс» (ЦНАП) URL: <https://www.vmr.gov.ua/Transparent> (дата звернення: 05.04.2023)
37. Павлюк Т. І., Юрчик І. Б. Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1396/1346> (дата звернення: 05.04.2023)
38. Параскева К. Захист внутрішньо переміщених осіб відповідно до європейської конвенції з прав людини та інших стандартів Ради Європи: посібник / К. Параскева. Харків: Право, 2017. 151 с.
39. Підлипна Р. П. Система соціального захисту населення в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складові. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Полтава, 2015. № 1 (69). С. 16–22.
40. План робіт на I квартал 2023 Департаменту соціальної політики Вінницької міської Ради. URL: <https://www.vmr.gov.ua/departament-sotsialnoi-polityky#parentHorizontalTab5|undefined5> (дата звернення: 05.04.2023)
41. Подоляка Т. Особливості реалізації права на житло внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Наукові записки НаУКМА* 2018. Т. 1. С. 78–83.
42. Положення про Департамент соціальної політики Вінницької міської Ради. URL: <https://www.vmr.gov.ua/departament-sotsialnoi-polityky>

- 43.Результати аналізу ефективності бюджетної програми за 2022 рік Департаменту соціальної політики Вінницької міської ради.URL: <https://www.vmr.gov.ua/departament-sotsialnoi-polityky#parentHorizontalTab11>(дата звернення: 04.04.2023)
- 44.Смирнова І. І., Лихошва О. Ю., Рак Н. В., Горієва Л. А. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми в Україні.*Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 3(61). С. 205–212.
- 45.Соціальні права внутрішньо переміщених осіб: особливості реалізації. Практичний посібник. Н. Чуйко, О. Ляшук. Харків: Право, 2019. 89 с
- 46.Статистичні дані щодо кількості шукачів притулку в Україні за 2015– 2022 рр. Представництво Управління Верховного комісара ООН у справах біженців ООН в Україні : офіційний веб-сайт. URL:<http://unhcr.org.ua/uk/resursi/statistics>(дата звернення: 03.04.2023)
- 47.Цимбалістий Т., Блащак А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*: збірник наукових праць. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. Вип. 4(20). С. 126–130.